

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА
ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ
В ЦИФРОВУ ЕПОХУ:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 22 квітня 2026 року

Том 2

Одеса
2026

УДК 34:004:316.4(477)
С 70

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 23.04.2026 р.)*

За загальною редакцією академіка **С. В. Ківалова**

**С70 Соціально-політична та правова система України в цифрову епоху: сучасні виклики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 квітня 2026 р.) / заг. ред. С. Ківалова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2026. – Т. 2. – 684 с.
ISBN 978-617-8763-16-9**

Матеріали конференції узагальнюють результати наукових досліджень і практичних напрацювань учених, фахівців та представників професійних спільнот, виконаних в умовах воєнного часу та глибоких суспільних трансформацій.

У збірнику представлено широкий спектр наукових розвідок і практико-орієнтованих досліджень, що охоплюють актуальні проблеми публічного та приватного права, функціонування держави, судової та правоохоронної системи, а також трансформації суспільних процесів у цифрову епоху. Значну увагу приділено питанням адміністративного, фінансового, конституційного, міжнародного, морського та митного права, а також сучасним викликам у сфері кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Окремі наукові секції присвячені проблемам удосконалення судоустрою, діяльності прокуратури, адвокатури та інших правоохоронних органів, розвитку трудового права і права соціального забезпечення, а також реформуванню цивільного, господарського, земельного, екологічного та енергетичного права. Збірник відображає також міждисциплінарний характер сучасних досліджень, охоплюючи питання філософії права, світових соціально-політичних процесів, соціології та психології, економіки та підприємництва в умовах війни і повоєнного відновлення. Важливе місце посідають дослідження у сфері інформаційних технологій, кібербезпеки, штучного інтелекту та математичного моделювання як ключових чинників забезпечення національної безпеки.

Крім того, у збірнику висвітлено проблематику педагогіки, лінгвістики права, перекладознавства, журналістики, фізичної та військової підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розрахований на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти та практиків у галузях права, економіки, соціології, психології, політології, інформаційних технологій і суміжних дисциплін.

УДК 34:004:316.4(477)

Відповідальний за випуск професор **М. Р. Аракелян**

Матеріали видано в авторській редакції.

ISBN 978-617-8763-16-9

© НУ «Одеська юридична академія, 2026
© Автори статей, 2026

Шамота Олександр Володимирович

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОДНОСТАТЕВИХ ПАРТНЕРСТВ В УКРАЇНІ:
ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ. 118

Боярчук Михайло Вікторович

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ПРО СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ. 121

Вовчок Руслан Володимирович

ЗАХИСТ ПРАВ ЗАМОВНИКА ТА ВИКОНАВЦЯ У ДОГОВОРАХ ПРО НАДАННЯ
ІТ-ПОСЛУГ. 126

Гнатенко Сергій Сергійович

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ
ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПАСАЖИРІВ. 129

Гнатюк Дмитро Володимирович

ДОГОВІР ДАРУВАННЯ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ. 134

Коваленко Сергій Олегович

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. 138

Новиченко Михайло Юрійович

ЦИФРОВІ ОБ'ЄКТИ ЯК КАТЕГОРІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА: ОНТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ. 143

Романовський Денис Сергійович

ВПЛИВ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ НА МАЙНОВІ ПРАВА ЛЮДЕЙ
ПОХИЛОГО ВІКУ. 145

Стрілець Михайло Ігорович

СПОСОБИ ТА МЕХАНІЗМИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ СТОРІН В УМОВАХ ІНТЕРНЕТ-
СЕРЕДОВИЩА: ПРИВАТНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР. 148

Тітова Аліна Олексіївна

КОНЦЕПЦІЯ БАГАТОРІВНЕВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА МАНІПУЛЯЦІЮ ІНФОРМАЦІЄЮ В
ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ. 150

Шипков Єгор Олексійович

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ. 154

Якушев Станіслав Ігорович

КОМПЕНСАЦІЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА (НА
ПРАКТИЦІ СУДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ). 156

СЕКЦІЯ 14. ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ

Голубева Неллі Юрїївна

РОЗПОДІЛ СУДОВИХ ВИТРАТ МІЖ СТОРОНАМИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ США. 160

Андронов Ігор Володимирович

ФОРМУЛЮВАННЯ ПОЗОВНИХ ВИМОГ ТА ЇХ ОЦІНКА СУДОМ. 163

Волкова Наталія Василівна

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ ЗАКОННИХ ПРЕДСТАВНИКІВ У ЗАХИСТІ ПРАВ МАЛОЛІТНІХ ТА
НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ. 165

Бут Ілля Олександрович

ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ НАЛЕЖНОГО ВІДПОВІДАЧА У СПРАВАХ ПРО ЗАХИСТ
ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ. 169

Дрогозюк Крістіна Борисівна

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ. 173

Ліопол Інна Михайлівна

АПЕЛЯЦІЙНИЙ ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ У СВІТЛІ
СТАНДАРТІВ СПРАВЕДЛИВОГО СУДУ. 177

3. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>

4. Про цифровий контент та цифрові послуги : Закон України від 10.08.2023 № 3321-IX. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text>

5. Директива Європейського парламенту і ради (ЄС) 2019/771 від 20 травня 2019 року про деякі аспекти, що стосуються договорів про продаж товарів, про внесення змін до Регламенту (ЄС) 2017/2394 і Директиви 2009/22/ЄС та про скасування Директиви 1999/44/ЄС. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_026-19#Text

6. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX (станом на березень 2026 року – не набрав чинності). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>

Ключові слова: цивільне право, цивільне законодавство, цивільні правовідносини, зобов'язання, договірні зобов'язання, договір, договір дарування, цифрові активи.

Key words: civil law, civil legislation, civil legal relations, obligations, contractual obligations, contract, gift contract, digital assets.

Коваленко Сергій Олегович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри приватного права*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах дії воєнного стану в Україні особливого значення набувають питання стабільності цивільного обороту, збереження приватної автономії особи та забезпечення реального виконання договірних зобов'язань, пов'язаних із переходом майна на випадок смерті. Одним із таких правових інструментів є спадковий договір, який, на відміну від класичного спадкування за законом або за заповітом, поєднує у собі елементи договірної регулювання та посмертного переходу майна. У період воєнного стану саме цей інститут виявляє низку складних практичних і теоретичних проблем, пов'язаних із неможливістю належного виконання обов'язків набувачем, ускладненням нотаріального оформлення, втратою доступу до реєстрів, загибеллю або зникненням сторін, руйнуванням майна, тимчасовою окупацією територій, а також із необхідністю захисту інтересів відчужувача та його потенційних спадкоємців [1; 2; 3].

За змістом ст. 1302 ЦК України за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача [6]. Така кон-

струкція дає підстави розглядати спадковий договір як особливий цивільно-правовий договір, що не належить повною мірою ні до спадкового правонаступництва в класичному розумінні, ні до звичайних відплатних чи безвідплатних договорів. Його особливість полягає в тому, що правовий результат – перехід права власності – настає після смерті відчужувача, однак юридичний зв'язок сторін виникає та реалізується ще за життя останнього.

Саме тому в умовах воєнного стану особливої уваги потребує не лише факт укладення спадкового договору, а і реальне виконання покладених на набувача обов'язків. На практиці такими обов'язками можуть бути догляд за відчужувачем, матеріальне забезпечення, утримання житла, фінансування лікування, здійснення побутового супроводу, охорона майна, організація поховання тощо. В умовах війни виконання цих обов'язків часто ускладнюється об'єктивними обставинами: евакуацією сторін, перебуванням набувача на військовій службі, руйнуванням місця проживання відчужувача, окупацією території, відсутністю доступу до банківської інфраструктури, перебоями в роботі державних реєстрів і нотаріату [1; 2; 3; 7].

Першою актуальною проблемою є встановлення належності виконання спадкового договору в умовах воєнного стану. Якщо в мирний час оцінка дій набувача ґрунтується на звичних критеріях належного виконання зобов'язання, то в умовах воєнного стану суд і нотаріус стикаються з необхідністю врахування надзвичайних обставин. Формальний підхід, за якого будь-яке відхилення від первісно узгодженого способу виконання вважається порушенням, у багатьох випадках не відповідав би принципам справедливості та добросовісності. Наприклад, якщо набувач не може особисто доглядати відчужувача через мобілізацію, але організовує догляд через третіх осіб або забезпечує регулярне фінансування лікування й побутових потреб, таке виконання слід розглядати як належне за суттю, хоча й не тотожне буквальному способу виконання [6].

У цьому контексті особливого значення набуває максимальна конкретизація змісту обов'язків набувача під час укладення спадкового договору. Воєнний стан продемонстрував, що загальні формулювання на кшталт «забезпечувати догляд» або «піклуватися про відчужувача» створюють надмірну дискрецію для подальшого тлумачення та підвищують ризик судових спорів. Натомість більш ефективним є закріплення в договорі альтернативних способів виконання: особисте надання допомоги; організація допомоги через третіх осіб; щомісячне матеріальне утримання у визначеному розмірі; оплата медичних послуг; забезпечення тимчасового проживання у разі евакуації; відшкодування витрат на лікування та догляд. Така деталізація значно знижує ризик визнання договору невиконаним або виконаним неналежно.

Другою актуальною проблемою є вплив воєнного стану на нотаріальне супроводження спадкового договору. Хоча спадковий договір укладається в нотаріальній формі, а відомості про нього підлягають внесенню до Спадкового реєстру, в умовах війни доступ до відповідних реєстрів у певні періоди та на

окремих територіях був обмежений. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» запровадила спеціальні правила вчинення нотаріальних дій, зокрема дозволила в окремих випадках відкриття спадкових справ без негайного використання Спадкового реєстру з подальшою перевіркою після відновлення доступу [7]. Хоча ця постанова прямо більшою мірою орієнтована на спадкові справи та нотаріальні процедури загалом, її практичне значення поширюється і на спадкові договори, оскільки перевірка їх існування, чинності та відсутності колізій із заповітами чи іншими розпорядженнями є невід'ємною частиною належного оформлення прав після смерті відчужувача [3; 7].

Третьою проблемою є співвідношення спадкового договору та фактичної неможливості виконання. У цивілістичній площині воєнний стан не означає автоматичного припинення зобов'язання. Однак об'єктивні обставини війни можуть робити його тимчасово неможливим або суттєво утрудненим. У таких випадках особливого значення набуває не формальне посилання на воєнний стан як загальний факт, а встановлення конкретного причинно-наслідкового зв'язку між бойовими діями та неможливістю виконання певного обов'язку. Якщо, наприклад, майно відчужувача розташоване на тимчасово окупованій території, а набувач не має фізичного доступу до нього для охорони чи утримання, то така обставина має враховуватися як об'єктивна перешкода. Водночас сам по собі факт введення воєнного стану не звільняє набувача від обов'язку вживати всіх можливих заходів для альтернативного виконання або мінімізації негативних наслідків для відчужувача.

Четвертим важливим аспектом є ризик зловживань та оспорювання спадкового договору після смерті відчужувача. У період війни, коли зростає кількість випадків загибелі, зникнення безвісти, втрати документів, порушення зв'язку між родичами та відсутності оперативного доступу до нотаріуса, спадковий договір може стати об'єктом посиленого спору з боку потенційних спадкоємців. Останні часто ставлять під сумнів як сам факт належного виконання набувачем обов'язків, так і волевиявлення відчужувача на момент укладення договору. Саме тому в умовах воєнного стану особливого значення набуває доказова стратегія: фіксація платежів, збереження медичних квитанцій, листування, підтвердження придбання ліків, актів надання соціальної чи побутової допомоги, свідчень сусідів, родичів, соціальних працівників, фото- та відеофіксації реального догляду. Без належної доказової бази спадковий договір, попри свою формальну чинність, може не забезпечити ефективного переходу майна до набувача.

Окремої уваги потребує питання смерті особи, яка вважалася зниклою безвісти, або необхідності оголошення особи померлою. Для спадкового договору це має принципове значення, оскільки правовий наслідок у вигляді переходу майна до набувача пов'язаний саме зі смертю відчужувача або з днем, з якого особу оголошено померлою. У воєнний час кількість таких випадків об'єктивно зросла. Практика свідчить, що спадкові відносини дедалі частіше стикаються з

проблемою відсутності документально підтвердженого факту смерті, особливо щодо осіб, які загинули на тимчасово окупованих територіях або в зоні активних бойових дій [2; 3]. За таких обставин момент виникнення права набувача за спадковим договором може бути відкладеним на тривалий час, що фактично «заморожує» реалізацію договору. Це свідчить про необхідність більш гнучкого нормативного та процесуального підходу до встановлення юридичних фактів смерті в умовах війни.

Ще одним дискусійним питанням є правова доля майна, яке було знищене або істотно пошкоджене внаслідок бойових дій. Оскільки за спадковим договором набувач після смерті відчужувача набуває право власності саме на те майно, яке є предметом договору, руйнування нерухомості або втрата рухомого майна суттєво впливають на економічний баланс інтересів сторін. Формально договір може залишатися чинним, однак його майновий результат для набувача може бути істотно нівельований. Водночас, якщо набувач протягом тривалого часу сумлінно виконував обов'язки щодо догляду, утримання чи матеріального забезпечення відчужувача, постає питання про справедливість збереження всіх негативних ризиків виключно на ньому. У цьому аспекті вбачається перспективним розвиток судової практики, яка могла б застосовувати принципи добросовісності, справедливості та еквівалентності майнового інтересу сторін при вирішенні спорів щодо зміни, розірвання чи наслідків фактичного «обезцінення» предмета спадкового договору.

У науковій літературі слушно наголошується, що спадковий договір в українському праві часто недооцінюється як інструмент приватного планування майнового переходу, хоча в умовах війни він може виступати більш передбачуваним механізмом, ніж заповіт, оскільки передбачає не лише волевиявлення відчужувача, а й зустрічну поведінку набувача [4; 5]. Водночас саме ця «договірність» в умовах воєнного стану перетворюється на джерело додаткових ризиків, бо будь-яка тривала криза збільшує ймовірність невиконання, неналежного виконання або спору щодо змісту обов'язків.

З урахуванням цього доцільно підтримати підхід, за яким при укладенні спадкового договору в сучасних умовах до нього варто включати спеціальні «воєнні застереження»: визначення альтернативних способів виконання обов'язків; можливість виконання через третіх осіб; порядок дій у разі евакуації відчужувача; механізм підтвердження витрат і наданих послуг; порядок взаємодії в разі втрати зв'язку; умови щодо предмета договору в разі його пошкодження або знищення; можливість внесення змін до договору в спрощеному порядку за наявності об'єктивних обставин.

Такий підхід не лише зменшує конфліктний потенціал, а й сприяє підвищенню юридичної визначеності та ефективності цього інституту.

Крім того, у правозастосовному аспекті доцільно розвивати підхід, за яким суди мають оцінювати виконання спадкового договору в умовах воєнного стану не суто формально, а з урахуванням реальної можливості виконання, поведінки

сторін, добросовісності набувача та об'єктивних перешкод, спричинених війною. Такий підхід узгоджується із загальними засадами цивільного законодавства, закріпленими в Цивільному кодексі України, та відповідає потребі забезпечення балансу інтересів у виняткових соціально-правових умовах [6].

Отже, спадковий договір в умовах воєнного стану постає як один із найбільш складних і водночас перспективних інструментів цивільно-правового регулювання переходу майна на випадок смерті. Його специфіка полягає в тому, що правовий результат пов'язаний із настанням смерті відчужувача, однак реальне досягнення цього результату залежить від тривалого й належного виконання набувачем обов'язків ще за життя відчужувача. Саме ця обставина робить спадковий договір особливо чутливим до наслідків воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Особливості спадкування під час воєнного стану. ЮРЛІГА. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitics/211065_osoblivost-spadkuvannya-pd-chas-vonnogo-stanu
2. Спадкові правовідносини в умовах воєнного стану. Пов'язані аспекти практичної діяльності адвоката. Вища школа адвокатури НААУ. URL: <https://www.hsa.org.ua/spadkovi-pravovidnosini-v-umovax-voennogo-stanu-poviazani-aspekti-prakticnoyi-diialnosti-advokata-69675e45ae25b>
3. Здійснення права на спадкування в умовах воєнного стану. *Ukrainian Law*. URL: <https://ualaw.org/zdijsnennya-prava-na-spadkuvannya-v-umovah-voennogo-stanu/>
4. Голубенко І. І. Особливості порядку отримання спадщини в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. URL: https://lsej.org.ua/2_2023/26.pdf
5. Горпинич Л. І. Спадкові відносини в умовах воєнного стану: особливості правового регулювання. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 212-216. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/316962/307458>
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
7. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 № 164. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/164-2022-%D0%BF>
8. Петров Є. В. Спадкування в умовах воєнного стану : презентаційні матеріали. *Офіційний сайт Верховного Суду України*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/Prezent_Petrov_spakyvannya.pdf

Ключові слова: цивільне право, цивільне законодавство, цивільні правовідносини, спадкове право, спадкування, зобов'язання, договірні зобов'язання, договір, спадковий договір, виконання договору, воєнний стан.

Key words: civil law, civil legislation, civil legal relations, inheritance law, inheritance, obligations, contractual obligations, contract, inheritance contract, execution of contract, martial law.